

Joh. Käisi kõne

Võru seminari avamisel 13. III 1921.a.

Meie sihid ja ülesanded.

Lugupeetud koosolijad. Meie noorel pedagoogilisel õppeasutusel on tõsised ülesanded hariduse põllul ja nad kohustavad meid, tulevaste õpetajate juhtijaid ja kasvatajaid, mõttes omi ülesannete juures peatama, omi sihte selgitama, omi eesmäärke kindlasti <sup>üle</sup>seadma, nende kätte saamiseks paremat ja õigemad teed valima. Sellepärast lubatagu mulle peatada küsimuse juures: "Missugusel põhjal peab seisma meie aja pedagoogika ja kasvatus?"

Eesti kooli ülesehitamine on alles omas algjärgus ja teisiti ei või see ju ollagi, sest et täielik koolireform puudutab ühiskondlist ja riiklist elu sügavasti, sügavamalt, kui seda tihti ehk arvatakse, ja nõuab sellepärast elluviimiseks pikemat aega, kui <sup>seadme</sup>meie revolutsiooni esimestest päevist mööda on läinud.

Ei tule sugugi imestada, et meie koolielus veel palju nähtusi leidub, mis endisest veneaja koolist pärandatud; et tänini meie kool sedasama haigust põeb, mille all nii tunduvalt kannatas vana kool.

Viimaste aastakümnete jooksul kasvatussüsteemi, pedagoogika suurem viga oli - kindla juhtiva mõtte puudus. Igaühte, kes koolilule lähemal seisis, imestas mitmekesisust kasvatusviisides, koolitüüpides, kirju segu õppeainetes ja kooli sihtides. Näis nagu oleks kasvatuspõld sõjaväljaks olnud, kus mitmesugused, tihti üksteisele vastupidi käivad õppeviisid ja kasvatusvõtted, programmid võitlesid.

Kõigis nendes aga puudus juhtiv mõte, mis praeguse ajajärgu eluhinge väljendas, kõik võtted ja mõtted olid peaaegu juhuslikud ja kavakindluseta. Pedagoogikas aga peab olema kindlam kui mujal, ja laia ulatusega põhimõte, juhtnõor, mis kõik üksikud sihid, meetodid ja ained ühtlustaks ja



seoks, peab olema kindel pind, millel kõikumata kõik mitmesugused pedagoogilised võtted püsiksid.

Ainult ühise juhtmõttega anname meie kasvatusele saleda ja sirge kuju, kaitseme kasvatustegevust ühekülgsete mõjude ja kitsaste vaadete eest ja suudame tähtsat tähtsusetust, suuremat väiklasest lahutada.

Et aga pedagoogilise süsteemi põhimõtte tarvilisi ja soovitavaid tagajärgi tooks, peab ta ajakohase olema ja elule vastama. Kuigi kool viimasel ajal, Vene valitsuse päevil, niisugust ühtlustavat joont ei tundnud, leiame seda läinud sajades ajajärgudes õige selgel kujul. Kreekamaal, Spartas, kus riikliseks ideaaliks tugev ja sõjaliselt tugev riik oli, oli ka kasvatuseks ideaaliks - tubli sõdur. Riiklised nõuded surusid täielikult maha kõik isiklikud ja perekondlikud huvid. Kasvatus kasarmutes pidi noori isamaale pühendama, nendes arendama valmisolekut isamaa eest ohverdama, neid kehalist valu, nälga, jänu, külma väljakandma õpetama, neid kehaliselt karastama, neile osavust ja karmust sõjariistadega ümberkäimiseks andma.

Spartlaste kool tunnistas kasvatuseabinõudena ainult võimlemist, sõjamängusid, ratsasõitu, kõlbluse arendamiseks - sõjalaulusid, marssisid, mis mehisust, vahvust, sõjaliste vägitegude armastust ja arguse põlgust kinnitasid.

Sparta kool ei hinnanud aga sugugi teadust ja isegi lugemis- ja kirjaoskust.

Aga seal oli haruldaselt kavakindel, üheainsa, aga tugeva mõttega kindlustatud ja oma aja elule ja rahva ideaalidele vastav kasvatusviis ja pedagoogiline süsteem.

Ahhänas kummardas "vaba inimene", rasked tööd orjade hoolde jättes, kõike, mis esteetilise väärtusega oli - muusika, laul, tants ja iludus üldse. Sellepärast pidi ka kasvatus inimest täielikult kunsti maitsemiseks arendama ja seda ta andiski.

Pythagorlaste ilmavaade oli - harmooniline ja elu ehitus, mille tõttu ka igakülgne harmooniline arenemine kasvatuse ideaaliks oli, sest usuti, et kõik loodus, kõik ilu harmooniliselt ehitatud on, et taevase ise kõige täiuslikuma harmoonia on, et muusikaline harmoonia ainult üleüldise harmoonia hääleline väljendus on.

Niisugune ilmavaade oli ekslik. Meie teame väga



hästi, et ei loodus<sup>es</sup> ega inimese kehas ja vaimuilmas ei ole täielikku kokkukõla, harmooniat, kus iga üksik osa terviku eesmärkidele ja ülesannetele vastaks, et inimeses tihti ka<sup>u</sup>gemate esivanemate omadused avalduvad, mis aja ja eluga sugugi kokku ei kõla.

Ka teame meie, et üksikute kehaliigete tugevam arenemine, näituseks musklite, lihaste arenemine jõumehel, peaaegu õpetlasel - teiste kehaosade kulul sünnib, mille tõttu need kiduraks, rudimentideks jäävad ja lõpuks täiesti ära kaovad, kui valdavate organite mõju paljude põlvede jooksul avaldub.

Need rudimendid ei too kehale mingit kasu, kui isegi kahjulikud ja kardetavad pole, nagu näiteks inimese umbsool tema ussjätkuga ~~arh~~ teised rudimendid.

Kui meie ajal, ~~meeldakse~~ harmoonilisest arenemisest, siis ei mõelja selle juures sugugi pythagorlaste harmooniat. Aga nende kasvatussüsteem oli siiski selge ja sügava põhimõttega valgustatud.

Veel kindlamal alusel seisis keskaja kasvatus tema askeetilise eesmärgiga - inimest mitte maapealse elu jaoks ette valmistada tema üleminevate rõõmude ja muredega, vaid igavesele elule seelpool ~~handa~~ <sup>handa</sup>.

Kasvatajail oli ülesandeks inimese loomuandeid mitte harida, vaid neid ümber muuta, inimest omile loomulistele tahtmistele ja nõuetele õpetada vastu panema ja vabatahtlikult haaale ligemale viia. Ilmutus oli selle kasvatusesüsteemi ainuke tõel~~lik~~likas, kuna aga teadus, tema tõde ainult põlgtust äratas.

Õpetaja autoriteet oli kõikumata ja tema alla pidi kasvandik end vasturääkimata ja ilmatärgimata painutama.

Oma ebaloomsuse peale vaatamata tuleb aga tunnistada, et ka selles askeetilises pedagoogikas üksainuke~~pe~~juhtnõör kõiki üksikuid algosasid ühendas ja sidus.

Täieliku vastandina Keskaja pedagoogikale, mis inimese loomuandeid hävitada püüdis, esineb Rousseau, Türgot jt. filantropistide pedagoogiline õpetus - kasvatus ainult inimese loomuannetele põhjendada.

"Loodus külvas inimese südamesse kõikide vooruste seemned ja jääb ainult neid üles ~~arvata~~ <sup>kasvatada</sup>, " kirjutas Türgot, samal ajal, kui Rousseau<sup>u</sup> õpetas, et "kõik sünnib Looja



käes täielikkuses, kõike aga <sup>u</sup>toonutab inimese käsi."

Sellepärast arvaski Rousseau<sup>u</sup>, et metsikud loodusinimesed, kes kultuuri veel sugugi ei tunne, meile eeskujuks võiksid olla ja et inimese kultuuris midagi kõrgema väärtusega ei ole.

Nii suur usaldus inimese loomule aga ei ole põhjendatud. Meie teame, et pärivuse tõttu inimeses mitte ainult kasulikud instinktid ja harjumused, vaid ka kahjulikud püsivad. [Loomade riigis küll muutuvad instinktid pikkamisi ja näivad sellepärast kindlasti püsivaks, kuna aga inimsoo tarvidused ja harjumused õige ruttu muutuvad.

Võtame selleks näituse liikumisviiside ajaloost - esialgselt ainult jalakäimine, siis ratsasõit ja vankrid, XIX s. aurumasin, jalgratas, elektritramm, auto, XX s. juba aeroplaan.

Ka teistes elu piirkondades - majanduslises elus, riiklises korras paljud endised seaduslised ja kõlbelised harjumused on nüüd patuks saanud, ebakõlbliseks muutunud.

Kasvatus ei peaks neid kalduvusi ja loomususteid harjutama, mis kohased küll vanamaailma elus olid, nüüd aga otstarbetuks said, vaid neid külgi, mis meie aja elutingimustele vastavad. Oleks ekslik kasvatussüsteemi aluseks ainult lapse pärivust võtta, sest et puudusi ja vilsid laste loomus tuleb silmas pidada ja neid parandada.

Sellepärast ei võitnudki Rousseau<sup>u</sup> ja tema järelkäijate kasvatuslised ideed laiemat maad, kuigi kasvatuõpetus ise hästi järjekindlalt läbi mõeldud oli.

Ka ei saa leppida mõttega, et isiklikus, individaalsus üks kasvatuses mõõduandev on. Inimene on ikka ühiskondlik loom, ja isiku osa ei või niivõrd suur olla, et ei tuleks mitte sugugi ühiskondliste huvidega rehkendada.

Ja meie aja pedagoogika õpetabki hoopis teisiti kui Rousseau<sup>u</sup>, kes arvas, et algaja inimene oli täielik üksus, ja sellevastu tunnistas, et ainult seltskonnas tegutsev inimene on täielik üksus.

*Klassikalise* XIX s. oli klassikalise kooli gümnaasiumi ja kasvatussüsteemi ajajärk. Kõige suuremat poolehoidu leidis ta Sakalamaal, ja saksa kasvatusese äraldased - pedantism, kuivus, ühekülgsus jt. ongi selle süsteemi vili.

Klassikalises kasvatussüsteemis ei puudu selge



põhimõtte, isegi stiilsus. Tema kõrgemaks eesmärgiks oli -  
formaalne haridus, mis pidi arendama ja kasvatama mälu,  
mõtlemisvõimet, loogilist teguviisi. Tähtsamaks õpetuses  
loeti mitte õppeainete sisu, vaid nende meetodi, õppeviisi.

Klassika hariduse poolehoidjad olid kindlas arvami-  
ses, et keeled, iseäranis kreeka ja ladina keel, ja mate-  
maatika annavadki igakülgse vaimu arenemise ja võrdlesid  
klassikalist haridust hästi teostatud noaga, mis iga asja  
lõikab.

Niisugune arvamine oli ekslik oma juures ja formaal-  
set arenemist ei saa kuidagi viisi universaalseks ja üld-  
mõjuvaks tunnistada. Tõepoolest, kuidagi viisi ei saa tões-  
tada, et grammatika ja matemaatika üksi annavad oskust ka  
geoloogia ehk bioloogia uurimiseks, ehk füüsika ja keemia  
laboratooriumis töötamiseks jne. Tõsi küll, et hästi teri-  
statud noaga kergesti lõikab, kuid ta on ikkagi kõlbmata  
tööriist seal, kus tarvitatakse kirvest, haamrit, kange  
ehk atra.

Formaalsel arenemisel on omad piirid, ja õige kitsad  
piirid.

Kahtlemata, suure tähtsusega koolis on õppeviis. Aga  
just klassikalistes koolides võivad olla ja olidki õppe-  
viisid niisugused, et lastes õppehimu täitsa ära kaob, ja  
mitteklassikalistes koolides võivad õppeviisid nii isete-  
gevust, mõtlemisvõimet kasvatada, kui ka tundeid, töö- ja  
teadushimu arendada. Kõige rohkem sisu koolitööks annab  
meie aegses, kultuurielu, ja õige vähe - vana kreeklaste  
ja roomlaste ilm. Nüüdsel ajajärgul on vähe sarnadust va-  
nailma eluga, mis ei tundud meie ainelist kultuuri tema  
auru-elektrimasinatega, raudtee, telefoni, telegrafiga,  
ega meie sotsiaalseid ~~aspekte~~ ja püüdeid.

Ainult võita ja mitte midagi kaotada võime meie kul-  
tuuri poolt, kui esimesel kohal vana keelte asemel koo-  
lis seisab kodumaa, tema loodus, rahvas ja majandusline  
elu, siis veel teised kultuura maad ja rahvad.

Mitte minevik, vaid olevik peab meie kasvatussüsteemi  
keskpunktiks olema ja lapsi tuleb kasvatada mitte ka-  
gete esivanemate seltskonnas, vaid meie oma elu nähtuste  
keskel.

Minevik on meil ainult niivõrd tähtis, kui seda tar-  
vis on olevikust arusaamiseks. Läänud ajajärgudes ei leia

ja lähema

(S. b. K. O. A. A. A. A. A. F. E.)



meie ühtki kasvatus- ja haridussüsteemi, mis otsekohes, ilma paranduseta ja täienduseta vastuvõetav oleks. Neile jäid tundmatuks meie aja elu sügavus, tema nähtuste mitmekesisus ja inimese mõistuse, s.o. teaduse hiilgavad võidud. Need pedagoogilised ideed on meile võõrad, nad on ajast maha jäänud.

Missugune põhimõte peaks aga meie aja kasvatus- ja hariduse aluseks olema? Kasvatuse ja hariduse ülesandeks on meil meie kultuuri väärtusi tulevatele põlvkondadele edasi anda, neid meie kultuuriliste varanduste pärijateks teha.

Kultuur on meid kõrgele tõstnud ja et sellel kõrgusel püsida, et tulevad põlvkonnad veel kõrgemale ainelise ja vaimlise arenemise astmele tõusta suudaksid, peame meie noorsoole kõik, mis elus väärtuslik on, kätte andma, et kõik, mis tähtsamat teaduses kunstis, vaimlises ja kõlblises arenemises, tulevate põlvkondade lihaks ja vereks muutuks.

Ainult sel teel anname meie noorsoole võimaluse tegelikult osavõtta ühiskondlikust elust ja kultuuri väärtustele uusi juure lisada.

Kui enesele ette kujutada, et üks põlvkond ilma hariduseta jääks, siis vajuks kogu rahvas tagasi pimedusse ja toorusesse. Sellest on meile selge, et kasvatus- ja hariduse keskpunktiks peab olema nüüdse aja elu, uue aja teadus ja mitte keskaja ebausk, praegune tehnika ja mitte läinud ajajärkude naturaalne majapidamine.

Ühendavaks, siduvaks niidiks siin oleks aga arenemise põhimõte, evolutsiooniline vaatepunkt, meie aja pedagoogika peaks uuenduspedagoogika olema.

Kuigi arenemisõpetus esialgselt oma põhjenduse bioloogias leidis, laienes ta aegamööda laialti kõiki loodusteaduse harudesse, nii et praegu teame ja isegi elementide ja aatomite arenemisest, evolutsioonist. Arenemisõpetuse seaduste alla käib nii üksiku inimese arenemine kui ka ajalooline sündmuste käik.

Suure tähtsusega meile on tõsiasi, et üksiku indiviidi arenemine nii kehaliselt kui ka vaimliselt ei ole midagi muud kui lühike inimsoo arenemiskäigu kordamine.

Ükski teine õpetus, teooria ei annud nii laia välja-vaadet, nii palju ühtlustavaid, filosoofilisi mõtteid, ükski teine õpetus ei mõjunud teaduslike ilmavaate peale nii sügavalt, kui arenemisõpetus Darvini poolt pandud alusel.



Arenisõpetus ühendab kõige orgaanilise ilma kõik olevused, mis iialgi olnud, nüüd elavad ja tulevikus ilmuvad, algloomadest algates ja inimesega lõpetades. Ta ühendab ka üksiku inimese ehk looma arenemisastmed, idurakukesest peale kuni surmani. Meie nüüd enam ei kahtle, et kogu loodus, ilma väiksema erandita, käib üleüldiste arenemisseaduste järele ja kõik, mis meie näeme ja tunneme, on pika arenemise tee läbi käinud.

Evolutsiooniline pedagoogika seisab täiesti ajakohase teadusliku tasapinna kõrgusel ja võimaldaks kasvatusviiside ühtlustamist mitte vähemate tagajärgedega kui omal ajal spartlaste, jesuiitlaste ja teiste pedagoogika.

Ei tohiks ütelda, et evolutsiooniline juhtmõte senini kasvatusteaduses täitsa tundmatuks jäi. Temast kirjutasid juba omal ajal kuulsad mõttetargad ja kasvatustegelased Spevseen, Bolduin jt. Herbart ja tema järelkäijad põhjendasid just samal mõttel oma n.nim. kultuuriliste ajajärkude õpetuse.

Kuid esimesed katsed pedagoogikat evolutsiooniõpetusega põhjendada ei annud suuremaid tagajärgi ainult sellepärast, et arenemisõpetust ei võetud tema täies ulatuses, vaid ühekülgselt, ja ei tahtud tunnistada nii loomariigi kui ka inimese bioloogilist arenemiskäiku.

Evolutsiooniline pedagoogikas võib kõik kasvatus- ja hariduse küsimused ja võtted ühendada, sest et arenemisõpetus nii keha kui tema talituste arenemisest põhjendab, kui ka tähelepanu, tahtevõime, pingutuste, ettekujutuste tegevuse mõistuse, tunnete, laste huvide, teadushimu ja püüete kasvatamist selgitab.

Kogu meie olevus lapsepõlvest peale areneb vahetpidamata, katkestamata. Meie keha ja hinge valdab tung arenemisele.

Ilma arenemistungita mitte üks ainuski instinkt, mitte üksainuski kalduvus ei leiaks harjutust, ei kasvaks kesku-sele vastavalt, vaid kõik jääks samale astmele, kui oli sünnipäeval.

Arenemistung aga juhib selles sihis, mis elutingimustes, sündsam. Ja õnnelik on inimene, kelle arenemistung ei kustu kuni surmapäevani.

Väikses lapses väljeneb see tung katsetes ronida, joosta, hüpata, visata, murda, lüüa, mis aga kätte juhtub, taht-



mises kõike näha, kuulda, nuusutada, kobada, suhu pista, ühe sõnaga - vaadelda ja katsuda.

Natuke hiljem näeme meie arenemistungi laste püüetes seltsida omasugustega, katsetes teha oma jõuga, mis suudab, püüetes omi ettekujutusi joonistustega, mängides ja teisiti väljendada.

Noores eas sunnib seesama tung õppida, ennast teadmiserikastada / enda teadmisi rikastada K.L./, omi vaimu jõudusid kasvatada, kõlbeliselt tugevneda.

Lapse arenemiskäigu avaldusi jälghedes, peab pedagoogika neid selleks ära kasutama, et õiget õpe-ja kasvatusviisi leida ja lapses neid talitusi ära tunda, mis juba loomulikult väljenevad ja mis veel enneaegsed on.

Kui lapses huvi teatava tegevuse vastu ärkab, näit. joonistuse, muusika, spordi, lugemise vastu, siis tähendab see, et nende annete iduterad on liikuma hakanud ja tungivalt kasvamist nõuavad.

Arenemistungi tähtsamaks teguriks isiklikus ilmas tunnistades, ei arva aga meie, et iga loomusunni ja kalduvuse arenemine on soovitav ja tarviline. Küll nõuab iga pärivuse loomulikult omandatud kalduvus arenemist, kui tema aeg on tulnud, aga kasvatusliselt seisukohalt võib kaasa aidata ainult nende instinktide arenemisele, mis meie kultuurilises elus tähtsad on, kuna agakõrgematelt esivanematelt päritud instinktid, mis oma mõtte keotanud ühiskondlises elus, peab tagasi hoitama. Ja siin abiks tulebki just arenemisjuhtmõte, mis annab kasvatajale võimaluse lapse püüdeid ja tahtmisi õigesti hinnata, kas nad progressiivsete instinktide hulgast on, või atavistlistena äraiganenult esinevad.

Olgu ka veel ära tähendatud, et evolutsiooniline juhtmõte pedagoogikas, kõike tema sisu ühtlustades ja kindlustades annab ka kõige parema praktilise tööviisi kätte. Arenemisõpetusele on põhjendatud nii katseline, eksperimentaalne psühholoogia kui ka eksperimentaalne pedagoogika ja didaktika, ja nende saavutused on õige tähtsad ja mõõduandvad meieaegses kasvatuses.

Üksikute ainete õppeviisid niisamuti peavad arenemise põhimõttel põhjendatud olema. Vanas koolis harilikud õppeviisid, kusjuures õpetaja õpilase suhu valmid andmed,



tõsiasjad, kus õpilane passiivselt võtab õpetust vastu, kus õpetus puht dogmaatiline, ei ole arenemisõpetuse seisukohalt õigustatud. Kõige rohkem peame kõikumata dogmasid kartma, sest et kõik need aja jooksul muutuvad ebatõdedeks, ebausuks, ütleb N.F. Anrieli, kuna aga evolutsioonilise õpetuse järele ka tõde, ehtika ~~Xeetika~~ ja esteetika arenevad. Kiviaja inimese mõisteid ilusast ja heast olid kuidagi teistsugused, kui meil, ja tulevikus sünnivad uued ilu- headuse ideaalid, mis meile veel tundmata ehk vastuvõtmata. Kasvataja ei tohi, kui ta arenemismõttest tahab kinni pidada, dogmade ees kummardada, nagu see enne oli. Ta peab teadma, et kõik ilmas evolutsioneerub - ise inimene, seltskond, kus ta elab, kogu inimkond, loodus areneb, kasvataja ei tohi seisakuse, sootuse poole hoidja olla. - Kasvataja hüüdsõna olgu - ikka edasi arenemise teel. Seepärast nõuab evolutsiooniline pedagoogika, et lapsi tuleb õpetada mitte nii palju tõsiasju teadma, kui neid otsima ja leidma. Õpilane selle juures ei jää pealtvaatajaks ja kuulajaks, vaid peab ise tegelikult, aktiivselt otsima, teadmisi, uuesti üles leidma osalt tõsiasju, mis teadus kokku kogus omal pikal arenemisteel. Koolitöö eeluse taks siis kõige rohkem vaatlemist, katsumist, üldistamist, võrdlemist, otsmist ja kõige tegevuse väljendamist suusõnal, kirjalikult ja joonistuste abil. Koolis õpitakse tööviisidele, meetodidele, koolis kasvatatakse isetegevusele, vaimsele iseseisvusele, mida vana kool inglasi ei annud ja mille tõttu seltskonnas tegevate jõudude puudus tundub, sest et dogmaatiline pedagoogika sunnib pähe tuupima ja sellega takistab arenemist. Kui suur eluline väärtus oli niisugusel õppimisel, kui kaua püsivad peas pähe tuubitud teadmised, mis meelt vähe riivanud, teab ehk igäüks väga hästi. Kerschensteineri terava ütelse järele on lapse pää peale kooli lõpueksamite läikiv, kuid tühi vaskkatel, mille välimine läige aga õige ruttu tumiks läheb.

Vaimline kasvatus leiab ka õiget teed, kui teejuhiks arenemispõhimõtte võetakse. Dogmaatiline õpetusviis valitses siin veel laiemalt kui õppeainete läbivõtmise juures. Iga õpilase samm pidi käima ettekirjutuste, enamasti keelavate järele: ära valeta, ole sõnakuulelik, ära



(Keskneid) ✓  
suitseta, ole korralik jne. Kasvataja, kes aga püüaks evolutsiooniliselt lapse kõlbelist ilma laiendada ja süvendada, ei tohi kõlbelisi, eetilisi dogmasi, mis lapsele tih- ti täiesti arusaamata ja isegi tema hingeeluga vastuolus, et- te ütelda, vaid luua niisugune seltskondline keskus, kaasõpi- laste ringi, kus lapsed omis mängudes, ettevõtetes, töös, nende läbiharutamise, oma huvide kokkupõrkamises õpivad ela- ma omasarnaste keskel ja ise leiavad üles ühiskondlise elu seadused ja nõuded. Ühiselus peavad lapsed omad tujud ja huvid seltskonna huvidele alla painutama. Seltskondliste lä- bikäimiste pinnal sündib sõpruse, üksmeelsuse, õigluse tun- ne, mida ette kirjutada väljastpoolt kuidagi viisi ei saa, lapsed ise tulevad mõttele teatavad nõudmised ja määrused oma ühiselu jaoks välja töötada ja, kui see on sündinud, siis peavad nad neist kõikumata, aga teadlikult kinni. Kasvata- ja osa on kõiges selles, et sünnist õhkkonda ja meelsust laste ühiselu jaoks luua, lastele tarvilised mänguasjad, riistad anda, neid soovitatavate mängudega ja tegemistega tutvustada, nende väljavaliku aga teataval määral lastele endile jättes.

Sellest evolutsioonilise pedagoogika seisukohast peab- ki hindama igasuguseid ringiseid, neid seltskondlise elu ja tegevuse idusid, mis viimasel ajal igalpool koolinoorsoo keskel tekivad. Kui dogmaatiline pedagoogika niisuguseid nähtusi ei tunnistanud ja koolitööle isegi kardetavaks pidas, siis peame meie aga neid teritama, ja iga õpetaja-kasvata- ja võib ringide tegevuses palju rohkem kasvatavat mõju aval- dada, kui keelumääruste ettelugemisega.

Dogmaatiline kool on äraiganenud kool, evolutsioo- niline aga tulevikukool. Aga evolutsiooniline pedagoogika ei lükka sugugi tagasi neid häid külgi, mis näeme Kreeka, keskaja ja uuema aja kasvatussüsteemides. Küll aga hoiab ta kooli ja kasvandikke kõige ebaõige, ebaloomulise ja kahjuli- ku eest, mis neis süsteemides oli. Nii, näiteks, ei eita evolutsiooniline pedagoogika ..... individuaalset kasvatust ja ei saagi seda eitada, sest et arenemisõpetuse tähtis osa just tunnistab, et organism eluoludele, keskusele ja tema tingimustele vastavalt areneb, ja inimene ühiskonnas - ühis- kondlise, sotsiaalse keskuse mõjul kasvab. Kuid ta ei taha isikut ära keelda, maha suruda seltskonna nimel, inimese loomu arenemistungi tunnistades, püüab igatpidi hoida ja



arendada lapse loomulikke kalduvusi, püüdeid ja võimisi. Ühiskond ei hävita isikulist iseseisvust, niisamuti kui looduses tervik ei hävita oma osade iseseisvust. Kõik planeedid oma kuudega ehk kaaskäijatega liiguvad päikese ümber, kuid iga kuu jookseb ka oma iseseisvat teed.

Iga rakuke inimese, taime, looma kehas elab oma individuaalset elu, hingab, võtab toitu, kasvab, sureb, kuigi kõik nad üheskoos inimese keha ja tema talitusi teenivad.

Isegi kõige pisikesem laps on juba kallis inimese elu ja varjab eneses arenemistungi. Meie kohus on kõiki loomuliste inimeste püüete arenemisele kaasa aidata, neile järgneda, kui ei ole selgeid andmeid kõrvalkaldumisest loomulistest püüetest, kui laps ei ole defektne. Iseäranis tähtis selle juures on, et kasvataja õigel ajal märkaks ärkavaid võimisi, huvisid ja püüdeid ja mitte liig vara ega liig hilja annaks nendele arenemise võimalust. Kui harjutused jäävad hiljaks, kahaneb, atrofeerub loomuanne, kui aga liig vara antakse harjutus, võib põlastus tekkida. Mis hea ja huvitav täiskasvanule, ei kõlba lapsele ja ei huvita tihti teda sugugi.

Selle käite vastu patustas endine kool ja kasvatus kõige rohkem. Kogu kooli töökava, näit. algkoolides, oli nii ebaloomuliselt kokku seatud, käis psühholoogilistele seadustele täiesti vastu, et võiks veel imestada, kuidas lapse arenemine ikkagi selle all võrdlemisi vähe kannatas. Uus kool ei tohi seda teha.

/ Maha kriipsutatud: (K. L.)

Arenemispõhimõtte nõuab kokkulepet isiku ja ühiskonna vahel ja see peab kasvatus ülesandeks olema - ühiskondlisele elule ette valmistada ja selle juures isikliku arenemise käiku edendada. Ühiskond ei hävita isikulist iseseisvust, niisamuti kui looduses tervik ei hävita oma osade iseseisvust. Kõik planeedid oma kuude, kaaskäijatega liiguvad päikese ümber, kuid iga kuu, kaaskäija, jookseb oma iseseisvat teed. Iga rakuke inimese, looma kehas elab oma individuaalset elu - võtab toitu, hingab, kasvab, sureb ehk küll kõik nad koos teevad inimese organismi ja tema talitusi./

Kokkuvõttes rõhutame veel kord seda edurikast mõju kasvatus- ja koolitöös, mis pedagoogiliste aadete ühendamine arenemisõpetuse põhjal annaks. Arenemisõpetus tema täies ulatuses kindlustab meie usku elu edenemisesse ja arenemi-



sesse, mis inimese loomulikuks tarviduseks ja seaduseks on, loob selge ja elurõõmsa ilmavaate, annab paremad lootused tuleviku peale, kuigi praegu meie puuduste all kannatame.

Arenemise põhimõte ei lase meid tarduda teataval aatel ja mõttel, vaid tõukab meid ikka ja ikka edasi arenemise teel.

See usk inimsoo täienemisesse ei tarvita aga mingit jõudu väljaspool meie tunnete ilma, vaid selleks on küllalt jõudusid, mis looduses olemas on. Mitte ükski teine õpetus ei suutnud nii kaugele minevikku vaadata, seda olevikuga siduda ja tuleviku võimalusi ette ära näha.

Kuid nüüd meie küsiks, missugune peaks olema kool, et neid pedagoogilisi põhimõtteid teostada, neid tegelikku ellu läbi viia, siis oleks küll ainuke vastus - see on töökool.

Töökooli mõiste meie seltskonna laiemates ringides ei ole küllalt selge, töökooli põhimõte ei leia veel ühtlast hindamist ja õige mõnigi kord arvatakse, et töökool on seesama, mis käsitöökoolgi.

Veel rohkem, isegi juhtivate kasvatustegelaste seas nii Lääne-Euroopas kui ka Ameerikas ei ole veel töökooli teostamises täielikku ühemeelsust. Lahkumineku ja vastuolud on muidugi sellega tingitud, et puudub veel ühendav evolutsiooniline pedagoogiline põhimõte.

Kuid siiski hakkab koolireform kultuura maades kindlale ja õigele teele välja pääsema ja kasvatuse põhijooned selguma.

Esialgssed kaks vastast töökooli poolehoidjate leeri, kus ühelt poolt Faydel, Dewey, Fabst jt. praktilise tööõpetuse, käsitöö eest koolis võitlesid, ja teiselt poolt Ellen Key, Scharrelmann, Gurlitt ja osalt Kerschesteiner ning teiste produktiivset tegevust ja õppeviisiid, mis laste vaimu loomisvõimet ärataksid, kasvataksid ja õitsele viiks. noudsid; need kaks leeri on nüüd üksteisele lähenenud.

Lahkuminekute peale vaatamata ühinevad aga kõik nad protestis endise ja praeguse õppekooli vastu; kõik nad mõistavad hukka kasvatustegevuse, mis lapse tegevuse tarvidust ei tunnista, mis last täiesti passiivseks jätab ja sellega kooli lapsele ebaloomuliseks ja võõraks teeb; kõik nad on usus, et rikkalikud, aga päheõpitud teadmised veel ei kindlus



ta rikkalikku võimist, kuna aga igaüks, kes palju jõuab ja võib, ka palju teab.

Sellepärast ei hakka meie siin pikemalt peatama vana õppekooli varjukülgede peal ja võtma kindla seisukoha, et endine õppekool on oma juhtpõhimõtte poolest ära iganenud ja kui ta tegelikus elus siiski meil on veel olemas, siis ainult sellepärast, et ei ole võimalik lühikese aja jooksul kooli üles ehitada. Kooli ei saa ümber luua murranguga, revolutsiooni teel, nagu seda Nõukogude Venemaa katses ja sellega peaaegu hävitas kooli, vaid järjekindlalt edendades, evolutsiooni teel.

Mis on siis õieti töö koolis ja töökool ise? Kas ehk ei ole töö koolis tööoskuse saavutamine ja kasulikkude saaduste produtseerimine, nagu seda sepa-rätsepa-tisleritöökodades näeme, ja kas ehk ei ole töökool ise sepa-rätsepa-kingsepa-tisleritöökojaks ehk väikseks tehaseks, vabrikuks?

Ei sugugi mitte. Tööks koolis arvame meie igasugust tegevust, mis paneb liikuma ja sellega arendab lapse käsi, jalgu, keelt ja meelt, näituseks joonistamine, kirjutamine, lugemine, jutustamine, ekskursioonid metsa, aasale, lillede istutamine aias, papilõikamine, puusaagimine, mõtlemine jm.

Töökooliks aga nimetame kooli, kus kõik need tegevused juhitud on laste keha arenemiseks, meelte teritamiseks, laste vaimliste võimete ja loovate jõudude arendamiseks ja kasvatamiseks.

Ja kui väikestel lastel mängutuba vanemate kodus on nende esimeseks vaimu harimise laboratooriumiks, kus tuhanded ettekujutused ümbritsevast elust ümber töötatakse, siis peaks töökooli ruumid lastele vanemas eas nende tegevuse kesktöökojaks olema.

Evolutsiooniline pedagoogika põhimõtte seisukohalt on põhjendatud ainult niisugune vaade töökooli peale, ja sellepärast ilma pikema harutusega heidame kõrvale mõtted kooli lihtsaks käsitöö ehk isegi vabriku töökojaks muuta, kust kvalifitseeritud töölised välja tuleks, nagu seda näeme mõnel juhtumisel Lääne-Euroopas, Ameerikas ja ka Nõuk. Venemaal.

Kooli töötajad, laboratooriumid ei ole mitte ainult



ruumideks katsete tegemiseks, praktiliste tööde jaoks keemia, füüsika ja t. aladel, et klassis raamatust õpitud näitlikuks teha.

See oleks küll ilus ja näitlik õpetus, kuid mitte töökooli laboratoorium. Seal töötavad lapsed iseseisvalt, kuigi õpetaja juhatusel all, ise otsivad teaduslist tõtt, ise valmistavad katsete ja tööde jaoks tarvilisi riistu puust, papist, traadist, klaastorukestest, ja kõik see tegevus tähtsamal määral olgugi kõige õpetuse aluseks, mis veel tugevamaks ja kindlamaks saab ekskursioonide ja vaatluste abil igal pool looduses.

Teiste õppeainete kohta võiks niisamuti näidata, kuidas ka emakeeles, ajaloo, maadeteaduses jne. isetegevus ja loov töö võimalik on joonistuse, mudelite, kaunistuste, referaatide jne. näol.

Õpperaamat töökoolis jääb teisele kohale, aga raamat üldse omandab veel suurema tähtsuse kui õppekoolis. Tubli raamatukogu ühes lugemistoaga oleks niisama tähtis laboratoorium vaimline töö alal, kui puu-papitöökoda kehaliseks arenemiseks.

Töö kooliaias, isegi põllul, muidugi laste huvidele ja jõududele vastavalt, teeniks ka niihästi keha harimiseks kui ka teadmiste hallikaks.

Üksikasjalikult kõik tegemised, talitused ja võtted töökoolis üles lugeda ei ole meil täna eesmärgiks, aga tahaks veel rõhutada, et ideaalse töökooli sisesed laste vanadusele vastama peab ja noorematele lastele esinestel kooliaastatel võimalust annab koolis mängida, joosta, laulda jne., vanematele õpilastele aga töös omi käsi ja meeleriihtu harjutada, teaduses ja kunstis oma vaimuilma rikastada ja isetegevust, iseseisvust, selget ja kindlat ilmavaadet kasvatada.

Olgugi meie töökoolist juba kõige selgemad ja meelitavad ideaalid, aga ei ole lootust, et lähemas tulevikus, juba mõne aasta järel, töökool käes olekski. Seda meie niiruttu veel kätte ei saa kahel tähtsal põhjusel.

Esiteks, on kõik meie koolid endiste õppe- ehk raamatukoolideks sisse seatud ja tihti ei ole koolis ühtki ruumi peale klassitoa ja mingisuguseid õppeabinõusid peale tahvli ja kriidi.

Arst



Peaaegu kõik kooliruumid peaks ümber ehitama, peaks tüseldad raamatu ja õpeabinõude kogud ja palju muud muretsema, enne kui saame töökooliga hakata.

Selleks aga on tarvis otsatu paljudest ainelistest ja majanduslistest raskustest üle saada ja suuri jõupingutusi teha.

Kuid usume, et ei ole midagi kättesaamatut hää ja kindla tahtmise juures. Praegu meie seltskonnas niisugust tahtmist veel ei ole, aga ta peab tulema ja loodame, tulebki siis, kui laiemad seltskonna ringid töökooli tähtsusest rahva hariduse tõstmiseks täiesti saavad ja tema teostamisele tõsiselt püüdma hakkavad.

Teine raskus töökooli eesmärgi poole püüdmiseks on nõrk ja puudulik õpetajate ettevalmistus. Omas enamusel, välja arvatud üksikud klassikalise kooli /kasvatuse/ poole hoidjad vanemate õpetajate hulgas ja noorsoo vaba arenemise vastased, tunneb õpetajaskond töökooli väärtust ja kõrgesti hindavad tema ideaali, kuid kõik ettevalmistus ja kõik endised kogemused ja harjumused ei anna õpetajaile töökooli teostamiseks peaaegu mitte midagi.

Ainult mõnes üksikus, õnnelikus koolis on praegusel ajalenam-vähem head tingimused selleks, et koolitööd töökooli põhimõttele rajada.

Õpetajate seminaride peale langebki ülesanne ettevalmistada õpetajaid nii, et nad töökoolis julgesti töötada suudaksid.

Aga tuleb meeles pidada, et ka seminarides on õppejõudude puudus ja ei ole veel loodud küllalt soodsad tingimused tööks töökooli põhimõttel.

---

Ärakiri originaalist tehtud 5. IV 1952.a.

Originaal asub Tartus Kreutzwaldi nimelises kirjandusmuuseumis.

/ K. Laane /